

مطالعه تطبیقی قوانین بذر دنیا

۱- ترکیه

صمد مُبَصَّر

عضو هیأت علمی مؤسسه

مقدمه:

برای سال‌ها و حتی قرن‌ها، کشاورزان برای تولید محصول، کاملاً به ارقام بومی و بذر خودمصرفی متکی بودند. اینکه تولید بذر رسمی چه وقت، در کجا و چگونه پا به عرصه حیات گذاشته است، به درستی مشخص نمی‌باشد. کاوش‌های باستان‌شناسی نشان داده که کشاورزان برای هزاران سال، بذر ارقام بومی انتخابی خود را در زمین‌های حاصلخیز جدید کشت کرده و جهت کشت بعدی خود، بذرهای درشت بوته‌های قوی را جدا نموده و بذرهای ریز و ضعیف را حذف می‌نمودند. این روش هنوز هم مهم‌ترین اصل گزینش برتر در نظام‌های کشت سنتی است. یک نظام بذر، مجموعه‌ای از سازمان‌ها، اشخاص حقیقی و مؤسسات دست‌اندرکار مراحل مختلف تهیه و تأمین بذر است که از اصلاح ارقام جدید گیاهی آغاز شده، با تکثیر و فرآوری و کنترل کیفی بذر چنین ارقامی ادامه یافته و با ذخیره، توزیع و فروش آن به پایان می‌رسد. هر نظام بذری شامل دو قسمت: بخش غیررسمی (سنتی) و بخش رسمی می‌باشد. کرامول نظام رسمی بذر را چنین توصیف می‌نماید: مجموعه‌ای از سازمان‌ها و مؤسساتی است که در فرآیند تأمین بذر ارقام اصلاح‌شده از تکثیر تا فرآوری و بازاریابی و فروش دخیل بوده و با هم مرتبطند. نظام رسمی بذر از واحدهای دولتی و خصوصی تشکیل شده است که هر یک در تهیه و تولید نوع یا گروهی خاص از بذرهای تخصصی شده‌اند. هماهنگی و عملکرد اجزای مختلف نظام رسمی بذر تحت تأثیر قوانین و مقررات مصوب حاکم بر این اجزا می‌باشد؛ نوع، کمیت و کیفیت بذر توزیع‌شده از طریق کانال‌های رسمی این نظام، متأثر از این قوانین و مقررات است.

نظام غیررسمی یا بومی بذر در مقیاس کوچک فعالیت نموده، عموماً دارای چارچوب عملکردی معینی نبوده و در سطح کشاورز یا جوامع روستائی فعال است. تولید در این نظام متکی به دانش بومی جوامع روستائی بوده و گزینش بذر، تولید، نگهداری و تبادل آن از طریق مجاری موجود سنتی جوامع روستائی ممکن می‌باشد. نظام‌های بومی بذر که متشکل از تولید بذر توسط کشاورزان و خرید و فروش محلی آن می‌باشد، حداقل در تعاریف از ضوابط رسمی تولید بذر تبعیت نمی‌کند. به زبان ساده اینکه کشاورزان کاری را انجام می‌دهند که از حدود ده هزار سال پیش انجام داده‌اند و آن تولید بذر در مزرعه خودشان و فروش یا تبادل آن در درون جوامع روستائی و پیرامون خود بوده است.

در بسیاری از کشورها، ضوابط تولید بذر در راستای توسعه تولید بذر گواهی شده تدوین شده است. قوانین بذر در کشورهای مختلف عموماً متشکل از مفاهیم مربوط به اجزای کیفیت بذر و اصلاح و معرفی ارقام جدید گیاهی می‌باشند. قوانین بذر که روند

مربوط به اصلاح و معرفی ارقام و همچنین کیفیت بذر را ضابطه‌مند می‌نمایند، در کشورهای مختلف و بر اساس شرایط و نیازهای آن‌ها متفاوت هستند. بسیاری از کشورهای دارای قانون جامع بذر هستند که کلیه فعالیت‌های صنعت بذر شامل اصلاح و معرفی ارقام جدید، تولید بذر، کنترل کیفی، فرآوری، عرضه و فروش بذر را تحت پوشش قرار می‌دهد. در حالیکه در برخی کشورهای دیگر با توجه به درجه توسعه‌یافتگی آن‌ها، قوانینی وجود دارد که تنها قسمتی از فرآیندهای موجود در صنعت بذر را شامل می‌شود. در چین شرایطی، تنظیم فعالیت‌های مربوط به دست‌اندرکاران مختلف نظام رسمی بذر به دشواری صورت خواهد گرفت.

تا سال ۱۳۸۲ هیچگونه قانون اختصاصی در زمینه صنعت بذر یا اجزای آن در کشور وجود نداشت. با تصویب قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال در همین سال، قدم بسیار مهمی در حیطه قانون‌سازی قسمتی از فعالیت‌های صنعت بذر برداشته شد. قانون ذکر شده تنها قسمتی از فعالیت‌های مربوط به صنعت بذر که شامل فعالیت‌های منجر به ثبت ارقام جدید گیاهی و حمایت‌های حقوقی از چنین ارقامی و روال مرتبط با تولید و گواهی بذر یا نهال ارقام گیاهی را پوشش داده است. هرچند که در آئین‌نامه اجرائی قانون و یا آئین‌نامه‌های مرتبط با ثبت یا معرفی ارقام جدید گیاهی، مواردی وجود دارد که ارتباط مستقیم و محکمی هم با مفاد قانون یادشده ندارد. در سلسله یادداشت‌های پیش‌رو در نظر است مطالعه‌ای بر روی قوانین بذر کشورهای مختلف دنیا انجام شده و مواد مختلف این قوانین با تنها قانون موجود در عرصه بذر کشور تطبیق داده شود؛ باشد تا با الهام و گرت‌برداری از تجربیات سایر کشورها، در آینده نزدیک نسبت به بازنگری و اصلاح قوانین و ضوابط مرتبط با صنعت بذر کشور، اقدام شایسته نمود.

سابقه قانون‌گذاری در صنعت بذر ترکیه

اولین قانون مصوب مجلس جمهوری ترکیه که مسائل مرتبط با صنعت بذر را ضابطه‌مند نمود، قانون شماره ۳۰۸ تحت عنوان «قانون ثبت، کنترل و گواهی بذر ترکیه» است که در ۲۱ اگوست ۱۹۶۳ تصویب و ابلاغ گردید. اساس این قانون ضابطه‌مند نمودن فعالیت‌های مرتبط با تولید، کنترل و گواهی بذر بود. در تاریخ ۲۳ فوریه ۱۹۹۴، تغییراتی در قانون موجود بذر ترکیه داده شد تا شرایط لازم برای جریان سریع خصوصی‌سازی اقتصاد که آغاز شده بود، بتواند در صنعت بذر ترکیه ایفای نقش نماید. اصلاحیه قانون جدید به شماره ۳۹۷۶ در روزنامه رسمی ترکیه منتشر شد.

روند خصوصی‌سازی در صنعت بذر ترکیه که از سال‌های نخست

دهه ۹۰ میلادی آغاز شده بود، به سرعت ادامه داشت و موجب سرمایه‌گذاری وسیعی در صنعت بذر ترکیه از سوی شرکت‌های خارجی و چند ملیتی شد. نیاز به حفاظت از حق مالکیت فکری ارقام خارجی، دولت ترکیه را به سوی عضویت در اتحادیه بین‌المللی حمایت از ارقام جدید گیاهی (UPOV) سوق داد و به‌عنوان پیش‌نیاز، در سال ۲۰۰۴ میلادی، قانون شماره ۵۰۴۲ با موضوع حمایت از حق مالکیت فکری به‌منزادگران ارقام جدید گیاهی در مجلس ترکیه به تصویب رسید و در تاریخ ۱۵ ژانویه ۲۰۰۴، در روزنامه رسمی برای اجرا ابلاغ شد. با تصویب این قانون، مواد مرتبط در قوانین قبلی ابطال شد و به‌پشتوانه آن، ترکیه در سال ۲۰۰۷ میلادی به عضویت اتحادیه بین‌المللی حمایت از ارقام جدید گیاهی (UPOV) پذیرفته شد.

توسعه فعالیت بخش خصوصی در صنعت بذر و شکل‌گیری تشکل‌های صنفی قدرتمند در این عرصه از یک سو و تفکیک مواد قانونی مرتبط با به‌نژادی، حقوق به‌نژادگران گیاهی و حمایت از حقوق آن‌ها از سوی دیگر، وزارت کشاورزی و توسعه روستایی وقت ترکیه را مجبور به تهیه و ارائه قانون جدید و جامعی در صنعت بذر ترکیه نمود که این قانون به شماره ۵۵۵۳ در ۳۱ نوامبر ۲۰۰۶ به تصویب مجلس ترکیه رسیده و برای اجرا ابلاغ گردید. قانون بذر ترکیه به شماره ۵۵۵۳ در حال حاضر نیز حاکم بر صنعت بذر ترکیه است. در این نوشتار سعی خواهد شد ساختار کلی قانون بذر ۵۵۵۳ ترکیه با قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال کشورمان تطابق داده شده و نقاط افتراقی آن به نظر خوانندگان رسانده شود.

ساختار ظاهری

قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال مشتمل بر ۱۴ ماده و ۱۴۵۰ کلمه است؛ در حالیکه قانون ۵۵۵۳ ترکیه مشتمل بر ۴۳ ماده و ۶۶۲۲ کلمه است. قانون ۵۵۵۳ بذر ترکیه بطور مشخص دارای مواد مربوط به هدف قانون (ماده یک)، شمولیت قانون (ماده دو) و تعاریف (ماده سه) است؛ در حالیکه در قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال، تنها هدف قانون در ماده یک ذکر شده است و فاقد تعاریف و شمولیت قانون بطور مشخص در سایر مواد است.

مواد مرتبط با ثبت و حمایت از ارقام جدید گیاهی

ماده ۳ قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال و چهار تبصره ذیل آن و همچنین ماده ۵ و تبصره آن، موارد مرتبط با ثبت ارقام جدید گیاهی، چگونگی فرآیند ثبت و نحوه حمایت را به‌طور کلی بیان کرده و جزئیات آن را به آئین‌نامه‌های ثبت و معرفی رقم که مقرر بود در قالب قانون پیش‌گفته، تهیه، تصویب و اجرائی شوند، موکول نموده

داخل کشور برخوردار خواهند بود و این بخش شباهت زیادی با ماده ۹ قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال دارد.

تجارت بذر

ماده هفت قانون ۵۵۵۳ ترکیه، مسائل مرتبط با تجارت بذر را تنظیم می‌نماید. این ماده سه نکته مهم را در خود جای داده است؛ اول اینکه تجارت بذر در داخل مرزهای ترکیه (با منشأ تولید داخل یا واردات) تنها منحصر به بذر ارقامی است که مراحل تجاری‌سازی خود را طی نموده و معرفی شده‌اند. نکته دوم اینکه، مرز کیفی بذر عرضه‌شده در بازار، به استانداردهای ملی محدود است و بحث سوم در خصوص تنظیم مقررات واردات و صادرات بذر به ترکیه است که توسط وزارت کشاورزی و با همکاری مؤسسات ذریبیط تعیین می‌شود. بند ج ماده ۴ قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال، بحث الزام رعایت استانداردهای ملی یا بین‌المللی در گواهی بذر را یادآور شده است؛ همچنین مواد ۱۰ و ۱۱ همین قانون، تنظیمات مربوط به واردات و صادرات بذر را انشا کرده است. در قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال، موردی که تولید، واردات یا صادرات را منحصر به بذر ارقام معرفی شده نموده باشد، دیده نمی‌شود و این موارد در آئین‌نامه‌های مرتبط به نوعی لحاظ شده است.

کنترل بازار بذر

ماده هشت قانون ۵۵۵۳ ترکیه، در خصوص تکالیف وزارت کشاورزی این کشور برای کنترل بازار بذر است؛ به موجب این ماده بایستی کلیه فعالین دست‌اندر کار در تولید، فرآوری و آماده‌سازی برای فروش، توزیع و فروش از وزارت کشاورزی، مجوز فعالیت دریافت نمایند. برای کنترل بازار، بازرسی‌های ادواری انجام گرفته که مهم‌ترین بخش آن، تطابق کیفیت فرآورده‌های موجود در بازار با استانداردهای ملی است. بندهای الف و ب ماده شش قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال با الزام دریافت مجوز برای تولیدکنندگان بذر و نهال و همچنین اشخاص حقیقی و حقوقی ناظر بر بازرسی و کنترل اشاره نموده است ولی تکلیف دریافت مجوز و نظارت بر سایر فعالیت‌های صنعت بذر مانند آماده‌سازی برای فروش، عرضه و فروش در این قانون پیش‌بینی نشده است.

احکام مربوط به تعرفه خدمات

ماده ۹ قانون ۵۵۵۳ ترکیه، شرح تعرفه انجام خدمات مختلف و نحوه تعیین تعرفه‌ها را بیان می‌کند. این مورد همانند بند ج ماده شش قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال است با این تفاوت که در تعیین تعرفه خدمات موضوع قانون متبوع ایران، دستگاه‌هایی خارج از وزارت جهاد کشاورزی مشارکت دارند (اعضای

شماره ۵۰۴۲ با موضوع حمایت از حق مالکیت فکری به‌نژادگران ارقام جدید گیاهی در سال ۲۰۰۴ در ترکیه، در متن قانون بذر شماره ۵۵۵۳ هیچ اشاره و موردی در خصوص به‌نژادی ارقام گیاهی، حقوق به‌نژادگران و چگونگی حمایت از این حقوق دیده نمی‌شود.

مواد مرتبط با تجاری‌سازی ارقام، تولید، کنترل و گواهی بذر

تنها ماده ۴ قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال ضمن برشمردن هدف کنترل و گواهی بذر، تکالیف مربوط به آن را در بندهای ذیل ماده ۴ انشا نموده است؛ بدون آنکه اشاره نماید کدام گروه از ارقام گیاهی و با طی چه روال فنی، شایستگی ورود به چرخه کنترل و گواهی بذر را دارند (فرآیند تجاری‌سازی ارقام جدید گیاهی)؛ اگرچه در تعریف کنترل و گواهی بذر به حفظ خصوصیات ژنتیکی بذر تولیدی، مشابه زمان ثبت اشاره کرده است ولی مشخص نمی‌باشد کلمه ثبت نگاشته شده در ماده ۴ معادل تجاری‌سازی رقم جدید بوده یا در معنای اصیل آن برای برخورداری از حق مالکیت فکری بوده است. متأسفانه در آئین‌نامه اجرائی قانون نیز، این مورد شفاف‌سازی نشده است.

بخش دوم قانون بذر ترکیه به شماره ۵۵۵۳ طی سه ماده ۴، ۵ و ۶ فرآیند تجاری‌سازی ارقام جدید گیاهی را برشمرد و اینکه کدام دسته از ارقام مجاز به تکثیر در نظام رسمی بذر هستند را اعلام نموده و به روال کنترل و گواهی بذر اشاره می‌نماید. در ماده ۶ همین قانون جزئیات فرآیند کنترل و گواهی بذر را به دستورالعمل‌ها و ابلاغیه‌های وزارت کشاورزی موكول می‌نماید. یکی از قوی‌ترین مواد این قانون، ماده ۵ است که سه موضوع مهم با تولید بذر را تنظیم نموده است؛ نخست اینکه ارقامی مجاز به تکثیر و توزیع بذر هستند که فرآیند تجاری‌سازی را طی نموده باشند، این مهم در قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال بصورت روشن و مشخص بیان نشده است. موضوع دوم که تعیین محدوده‌های جغرافیایی برای تولید بذر محصولات مشخص است و تولیدکنندگان را موظف به رعایت الزاماتی نموده است که در این مناطق خاص تعیین شده است؛ موضوعی که به شکل دیگر در ماده هشت قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال نیز بدان اشاره شده است، با این تفاوت که تعیین مناطق مناسب برای تولید بذر در ماده هشت، توصیه‌ای است و متأسفانه جزئیاتی برای آن در آئین‌نامه اجرائی قانون، پیش‌بینی نشده است؛ در حالیکه مفاد ذکر شده در ماده ۵ قانون ۵۵۵۳ ترکیه، مقرراتی الزام‌آور برای تولیدکنندگان بذر است.

بخش پایانی ماده ۵ قانون ۵۵۵۳ ترکیه، در خصوص حمایت‌ها و مشوق‌های مرتبط با صنعت بذر است که بشرط سرمایه‌گذاری در

تعیین شده، شرح داده شده است. مجازات‌های مالی موضوع این ماده، پس از وصول به حساب تعیین شده نزد وزارت کشاورزی و آریز می‌گردد (این رویه مطابق احکام قانون اصول تحصیل مطالبات عامه به شماره‌ی ۶۱۸۳ مورخ ۱۹۵۳/۰۷/۲۱ می‌باشد). در ماده ۱۳، امکان درخواست انتشار عمومی نتیجه دادرسی توسط طرف برنده دادرسی، تصریح شده است که می‌تواند عامل بازدارنده مهمی برای جلوگیری از تخلفات احتمالی آتی باشد.

ماده هفت قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال نیز به طور حصری به تعدادی اندک از تخلفات حوزه صنعت بذر و نهال پرداخته و جبران خسارت را موقوف به رأی دادگاه نموده است، همچنین جریمه انجام تخلف را یک تا سه برابر خسارت وارده تعیین نموده است ولی به مجازات‌های غیرنقدی اشاره‌ای ننموده است.

استثنای نظام رسمی بذر

ماده ۱۴ قانون ۵۵۵۳، به دو میحث مهم در نظام رسمی بذر اشاره دارد؛ نخست اینکه چنانچه بذر رقیمی صرفاً برای صادرات تولید شود، از شرط تجاری شدن و درج نام در بولتن معاف است. دوم اینکه دو گروه از بذرهای از روال گواهی اجباری معاف دانسته است؛ اول بذر خودمصرفی کشاورزان و مبادله شده در جوامع روستایی (به شرط غیرتجاری بودن) و دوم بذرهایی که برای مصارف آزمایشی و تحقیقاتی تولید، عرضه یا وارد می‌شوند. تبصره ذیل ماده یازده قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال، ورود بذرهایی که برای مصارف آزمایشی

هیأت امنای سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی) که این موضوع عادلانه بودن تعرفه انجام خدمات را تضمین می‌نماید.

انتشار عمومی لیست ارقام

ماده ۱۰ قانون ۵۵۵۳، وزارت کشاورزی ترکیه را موظف نموده است تا لیست ارقام معرفی شده و همچنین ارقام توصیه‌شده را سالیانه منتشر نماید. همچنین این ماده برای ارقام حذف‌شده از لیست نیز تعیین تکلیف نموده است. این انتشار از طریق بولتن اختصاصی صورت می‌گیرد که سایر ضوابط و دستورالعمل‌های موضوع قانون ۵۵۵۳ نیز در آن انتشار می‌یابند. متأسفانه در قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال، نحوه اطلاع‌رسانی مقررات، ضوابط، استانداردها، تعرفه‌ها و سایر موارد به ذینفعان پیش‌بینی نشده است و این مهم در آیین‌نامه‌های قانون تا حدودی مورد اشاره قرار گرفته است

تخلفات، مجازات‌ها و جبران خسارت

مواد یازده، دوازده و سیزده قانون ۵۵۵۳، تخلفات صنعت بذر، خسارات واردشده به اشخاص ناشی از عملکرد فعالین صنعت، نحوه جبران خسارات و تعیین تکلیف جرائم انجام شده را ضابطه‌مند نموده است. در خصوص دوره زمانی مراجعه به محاکم و اینکه جبران خسارت رافع مسئولیت قانونی ناشی از جرم انجام‌شده نیست، در ماده یازده بحث شده است. ماده دوازده انواع تخلفات محتمل در چرخه صنعت بذر را برشمرد و مجازات ارتکاب هر تخلف را به شفافیت بیان نموده است. در این ماده، نحوه استیناف نسبت به مجازات

KANUN

TOHUMCULUK KANUNU

Kanun No. 5553

Kabul Tarihi : 31/10/2006

BİRİNCİ BÖLÜM
Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – Bu Kanunun amacı; bitkisel üretimde verim ve kaliteyi yükseltmek, tohumluklara kalite güvencesi sağlamak, tohumluk üretim ve ticareti ile ilgili düzenlemeleri yapmak ve tohumculuk sektörünün yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesi için gerekli olan düzenlemeleri gerçekleştirmektir.

Kapsam

MADDE 2 – Bu Kanun; tarla bitkileri, bağ-bahçe bitkileri, orman bitki türleri ve diğer bitki türleri çoğaltım materyaline ait çeşitlerin ve genetik kaynakların kayıt altına alınması, tohumlukların üretimi, sertifikasyonu, ticareti, piyasa denetimi ve kurumsal yapılabımları ile ilgili düzenlemeleri kapsar.

Tanımlar

MADDE 3 – Bu Kanunda geçen;

a) Alt birlik: Faaliyet konularına göre bitki ishahçaları, tohum sanayicileri ve üreticileri, fide üreticileri, fidan üreticileri, tohum yetiştiricileri, tohum dağıtıcıları, süs bitkileri üreticileri ve tohumculukla ilgili konularda iştigal eden gerçek veya tüzel kişiler tarafından oluşturulan, tüzel kişiliğe sahip, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşunu,

b) Araştırma kuruluşu: Bitki çeşitlerinin ıslahı veya bulunması ve geliştirilmesi ile ilgili faaliyet gösteren, nitelikleri ve çalışma usul ve esasları Bakanlıkça belirlenen kamu kurum ve kuruluşlarını veya özel kuruluşları,

c) Bakanlık: Tarım ve Köyşişleri Bakanlığını,

d) Birlik: Türkiye Tohumcular Birliğini,

e) Çeşit: Bir veya birden fazla genotipin birleşmesinden ortaya çıkan ve kendine has özelliklerle tanımlanan, sözü edilen özelliklerden en az biriyle diğer herhangi bir bitki grubundan ayrılan, değişimsiz çoğaltılmaya uygunluğu bakımından bir bütün olan, botanik taksonomi içinde yer alan genetik yapıyı,

f) Çeşit listesi: Kayıt altına alınan ve ticareti yapılan çeşitlerin yayımlandığı listeyi,

g) Durulmuşluk: Çeşidin, tekrarlanan üretimlerden sonra veya belirli çoğaltım dönemleri sonunda ilgili özellikleri değişimsiz aynı kalmasını,

h) Farklılık: Bir çeşidin, müraacatının yapıldığı tarihte herkeşçe bilinen çeşitlerden, tescile esas özelliklerden, en az bir tanesi bakımından farklılık göstermesini,

ı) Genetik kaynak: Bitki ishahçaları ve bilim adamlarının ihtiyacı olan genlerin bulunduğu, bitki yapılarında genetik farklılık ve farklı özellikler içeren potansiyel popülasyon, bir ülkede veya bir bölgede doğal olarak bulunan bitkilerin yabancı türleri ve bunların geçiş formları, yerel çeşitler, özel amaçlarla geliştirilmiş çeşitler ve bazı önemli karakterlere sahip ıslah materyallerini,

i) Islah: Elde bulunan çeşitlerin korunmasını ve devamlılığını sağlama, bunların üzerinde çalışarak özelliklerini daha da iyileştirme, genetik kaynak ve stoklardan yararlanarak çeşit veya çeşitler elde etme amacıyla yapılan çalışmaları,

j) Islahçı: Bir çeşidi ıslah eden ya da bulan ve geliştirilen gerçek veya tüzel kişileri,

k) Kütük: Bu Kanun kapsamında kayıt altına alınan çeşitlerin ve genetik kaynaklar kapsamına giren materyallerin kayıtlı olduğu sicilleri,

l) Özel üretim alanları: Tohumluk üretimi yapılması amacıyla, sınırları Bakanlık tarafından belirlenen alanları,

m) Standart tohumluk: Kayıt altına alınan çeşitlere ait ve Bakanlık tarafından belirlenen bitki türlerinde, sadece laboratuvar kontrolleriyle ticarete arz edilen tohum veya çoğaltım materyalini,

n) Tavsiye listesi: Kayıt altına alınan çeşitlerin, yetiştirilmelerinin uygun olduğu bölgelerin belirlendiği listeyi,

o) Tescil: Yurt içinde veya yurt dışında ıslah edilen veya bulunan ve geliştirilen bitki çeşitlerinin farklı, yeknesak ve durulmuş olduğunun ve/veya biyolojik ve teknolojik özellikleri ile hastalık ve zararlılara dayanıklılığının ve tarımsal değerlerinin tespit edilerek kütüğe kaydedilmesini,

p) Tohumculuk sektörü: Bitki çeşitlerini ıslah eden, tohumlukları üreten, yetiştiren, işleyen, satan, dağıtan, satışı veya dağıtımına arz eden, ithal veya ihraç eden ya da tohumculuk ile ilgili diğer faaliyetlerde bulunan kamu kurum ve kuruluşları veya özel kuruluşlar ile bu kuruluşların oluşturduğu birlik veya derneklerden müteşekkil yapıyı,

r) Tohumluk: Bitkilerin çoğaltımı için kullanılan tohum, yumru, fide, fidan, çekik gibi generatif ve vegetatif bitki kısımlarını,

s) Tohumluk kontrolörü: Tohumluk sertifikasyonuna ilişkin kontrolleri yapan, numune alan ve piyasa denetimlerini yaparak bu konularda belge düzenleyen kamu görevlilerini veya özel kişileri,

t) Tohumluk kontrolü: Fiziksel ve biyolojik durumları tespit edilen tohumlukların, standartlara uygunluğunun kontrol edilmesini,

u) Tohumluk sertifikasyonu: Tohumlukların tarla ve laboratuvar kontrolleri sonucunda genetik, fiziksel, biyolojik ve sağlıkla ilgili değerlerinin standartlara uygunluğunun tespit edilmesi ve bunun belgelendirilmesi işlemini,

ü) Tohumluk sınıfı: Tohumlukların üretiminde takip edilen döl sırası veya generasyonunu,

ya تحقیقاتی هستند را از شمول مقررات معاف دانسته است ولی اشاره‌ای به بذرهایی که می‌توانند در داخل کشور برای همین مصارف تولید شوند یا به عنوان نمونه به خارج از کشور ارسال شوند، ننموده است. همچنین این قانون در مورد بذر غیررسمی و خودمصرفی کشاورزان کاملاً ساکت مانده است.

تفویض و واگذاری اختیارات

ماده ۱۵ قانون ۵۵۵۳ ترکیه، در خصوص تفویض اختیار برخی از وظایف قانونی (موضوع مواد ۵، ۶، ۷ و ۸ همین قانون) به اتحادیه‌ها، نهادهای و مؤسسات عمومی، شخصیت‌های حقوقی خصوصی یا دانشگاه‌ها می‌باشد که می‌تواند این تفویض اختیار مدت‌دار یا به صورت نامحدود باشد. در این ماده شرایط سلب اختیارات تفویض شده بیان گردیده و برای گواهی‌های صادره توسط اشخاص متخلف، تعیین تکلیف نموده است. بند الف ماده ۶ قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال نیز برای واگذاری قسمتی از وظایف کنترل و گواهی به اشخاص حقیقی و حقوقی ذی صلاح تعیین تکلیف نموده است. تفاوت این دو قانون در استفاده از اشخاص حقیقی است، در قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال این امر مجاز بوده ولی در ترکیه و مطابق قانون ۵۵۵۳، واگذاری اختیارات تنها به تشکل‌های حقوقی و صنفی دولتی یا خصوصی و دانشگاه‌ها مجاز می‌باشد.

تشکل‌های صنفی مرتبط با صنعت بذر

مواد ۱۶ تا ۳۹ قانون ۵۵۵۳، در خصوص تشکیل اتحادیه فراگیر بذر ترکیه، ساختار تشکیلاتی این اتحادیه، وظایف اتحادیه، ارکان اتحادیه، مجمع عمومی، تشکیل اتحادیه‌های فرعی، وظایف هر یک از اتحادیه‌های فرعی، نحوه و ترکیب اعضای هیأت مدیره اتحادیه‌های فرعی و اتحادیه فراگیر، هیأت‌های انتظامی و بازرسی اتحادیه‌ها، محل درآمد اتحادیه و نحوه وصول درآمدها، محل‌های هزینه‌کرد درآمدها، انحلال هیأت مدیره توسط مجمع عمومی و ... به تفصیل قانون‌گذاری نموده است. در قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال، در خصوص جایگاه و ایجاد تشکل‌های صنفی یا حرفه‌ای مرتبط با صنعت بذر، مواد یا بندهایی وجود ندارد و تشکل‌های

صنفی موجود در کشور به استناد سایر قوانین و مقررات عام بوجود آمده‌اند و در محتوا تخصصی نیستند.

گیاهان جنگلی

ماده ۴۱ قانون ۵۵۵۳، کلیه امور مرتبط با تولید و استانداردسازی بذر گیاهان جنگلی را به وزارت محیط زیست و جنگلداری ترکیه تفویض نموده است و در این حیطة وزارت کشاورزی مسئولیتی ندارد. این در حالی است که در ماده یک قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر و نهال، وظیفه ساماندهی کلیه امور بذر و نهال کشور، به وزارت جهاد کشاورزی سپرده شده است. از منظر شمولیت قانون، پوشش بذر تمامی گونه‌های گیاهی موضوع متعالی است ولی اگر مقرر است چنین قانونی متولی تمامی بذرهایی تولیدی کشور باشد ولی در عمل نظارتی بر تولید، فرآوری، کنترل کیفی و مصرف آنها نباشد، همان

بهتر که از ظرفیت دستگاه اختصاصی دیگری بهره‌مند شد.

گونه‌های فاقد رقم ثبت یا معرفی شده

معمولاً بعضی از گونه‌های جدیدی که فاقد رقم ثبت شده یا معرفی شده هستند، با دشواری در بررسی صلاحیت فنی رقم مواجه هستند. ماده یک موقت قانون ۵۵۵۳ ترکیه، ارقام جدید گونه‌های فاقد رقم که مندرج در بولتن یا ثبت شده هستند، تا پنج سال

مربوطه. زیتون. شماره ۱۸۶، ۵۸-۵۴.

- Anonymous. 1963. 308 Sali Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanun (Act of Seed Registration, Control and Certification, No. 308). Available at: <https://www.google.com/url?sa=t&rc=tj&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEw-j38NnxLLnwAhWYiVwKHS4CB70QFjAGegQ-IBxAD&url=http%3A%2F%2Fextwprlegs1.fao.org%2Fdocs%2Ftexts%2Ftur23706.doc&usg=AOvVaw-218rKsZ7uPOgxmJI1JQ2>
- Anonymous. 1994. Tohumlukların Tescil, Kontrol ve Sertifikasyonu Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (Kanun No 3976). Available at: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc077/kanuntbmmc0
- Anonymous. 2004. Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçi Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun- 5042 (Act of Protection of Breeder Right of New Varieties of Plants-5042). Available at: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5042.pdf>
- Anonymous. 2006. Tohumculuk Kanunu-5553 (Seed Act-5553). Available at: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/11/20061108-1.htm>
- Bishaw, Z. 2005. Wheat and Barley Seed Systems in Ethiopia and Syria. Ph.D. Thesis, Wageningen University. 383 pp.
- Cromwell, E. 1996. Governments, seeds and farmers in changing Africa. Wallingford, UK: CAB International, in association with ODI. 245 pp.
- Tripp, R. 2001. Seed provision and agricultural development. The institutions of rural change. ODI, London, UK. 174 pp.

از شمول مقررات بند اول ماده پنج و بند اول ماده هفت همین قانون مستثنی شده‌اند این در حالی است در قوانین و مقررات ایران، برای این موارد، مقرراتی پیش‌بینی نشده است.

سخن نهائی

طبیعتاً بستر و چارچوب قانون‌گذاری هر کشور ملهم از شرایط سیاسی و اجتماعی و همچنین قوانین مادر آن کشور است. در ایران به‌ویژه پس از انقلاب، عموماً قوانین به‌صورت کلی تصویب شده و جزئیات تخصصی و فنی آنها در آئین‌نامه‌های مرتبط احصاء شده است؛ هرچند موارد قابل توجهی از استثناها در این زمینه وجود دارد مانند قانون خدمات کشوری، قوانین توسعه پنج‌ساله، قانون کار و ... آنچه مسلم است اینکه قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر ونهال حتی به مدد آئین‌نامه‌های متعدد (که گاهی بدون اینکه موادی در متن قانون وجود داشته باشد، در آئین‌نامه احصاء شده است) فاقد برخی از عناصر کلیدی صنعت بذر است و ضرورت دارد در تدوین لایحه جدید یا اصلاح قانون فعلی به آنها با جزئیات کافی پرداخته شود. این سلسله نوشتار درصدد است تا چارچوب‌های کلی قانون بذر ایران و چند کشور دنیا را با هم مقایسه نموده تا مدل مناسبی برای اصلاح قانون بذر کشور فراهم گردد.

منابع

- بی‌نام. ۱۳۸۲. قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل و گواهی بذر ونهال. قابل دسترس در: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/۹۳۹۴۵>
- مبصر، صمد. ۱۳۸۷. نظام‌های بومی تولید بذر و قوانین و ضوابط